

ÅRSRAPPORT SEDLER OG MYNTER

ÅRSRAPPORT 2013

NORGES BANK
MARKEDER OG BANKTJENESTER
KONTANTE BETALINGSMIDLER

NORGES BANK

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
2. Norges Banks rolle i kontantforsyningen.....	3
3. Sedler og mynter i omløp.....	4
4. Kvalitet på sedler i omløp	5
5. Falske sedler.....	6
6. Innskudd og uttak i Norges Bank	6
7. Destruksjon av sedler og mynter	7
8. Annen virksomhet.....	7
8.1 Minnemynter	7
8.2 Ny seddelserie	8

1. Innledning

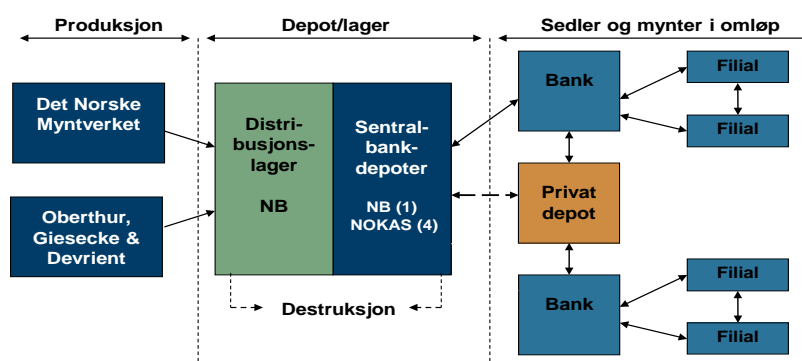
Rapporten beskriver Norges Banks rolle i kontantforsyningen og utviklingstrekk for kontanter i omløp i 2013. Videre beskrives utviklingen i kvaliteten på sedler som er i omløp og omfang av falske sedler, utviklingen i bankenes innskudd og uttak i Norges Bank samt destruksjon av sedler og mynter. Rapporten omtaler også avtaler relatert til kontantforsyningen samt Norges Banks egen virksomhet på kontantområdet i 2013. Til slutt gis det informasjon om endringer i infrastruktur og regelverk samt internasjonal kontakt på kontantområdet.

2. Norges Banks rolle i kontantforsyningen

Målet for Norges Banks politikk på kontantområdet er å fremme en effektiv samlet kontantforsyning og samtidig bidra til effektivitet i det samlede betalingssystemet.

Som illustrert i figuren nedenfor, har Norges Bank en grossistrolle i kontantforsyningen. Norges Bank forsyner bankene med kontanter fra fem sentralbankdepoter, mens bankene har ansvaret for å forsyne publikum. I praksis har bankene organisert forsyningen ved å etablere private kontantdepoter, som etter gitte vilkår mottar rentekompensasjon fra Norges Bank for beholdninger de oppbevarer. Ordningen med rentekompensasjon til private depoter ble introdusert for å legge til rette for at bankene kunne ivareta sitt ansvar på en effektiv måte. Videre har Norges Bank ansvar for å destruere slitte og utgåtte sedler og mynter. Bankene har ansvar for å sortere og pakke sedlene og myntene før de resirkuleres eller leveres til Norges Bank.

Figur 1: Kretsløpet i forsyningen av sedler og mynter

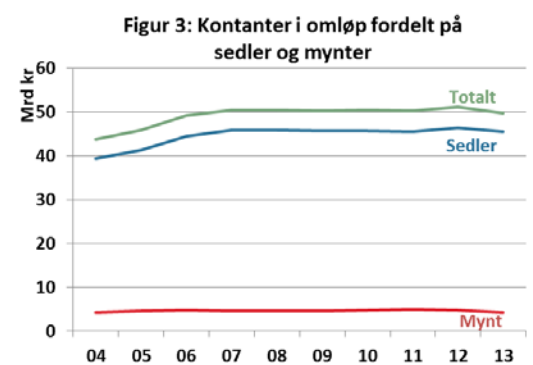
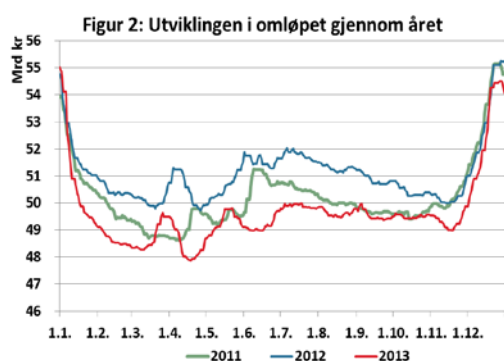

Norges Bank har utkontraktet flere oppgaver på kontantområdet, jf. figur 1. Sedler og mynter produseres av eksterne leverandører. Fire sentralbankdepoter driftes av NOKAS Kontanthåndtering AS, som også utfører behandlingstjenester for Norges Bank knyttet til disse depotene (destruksjon mv). Norges Bank driver selv sentralbankdepotet i Oslo og behandlingstjenestene knyttet til dette.

3. Sedler og mynter i omløp

De siste årene har den samlede mengden sedler og mynter i omløp ligget på omtrent samme nivå. I 2013 var gjennomsnittet på 49,8 milliarder kroner, en reduksjon på 1,4 milliarder kroner fra 2012. 1,3 milliarder kroner av reduksjonen oppstod da eldre seddel- og myntutgaver ble fjernet fra statistikken i forbindelse med at innløsningsplikten for disse gikk ut i 2012. Den reelle nedgangen fra 2012 var dermed kun 0,1 milliard kroner.

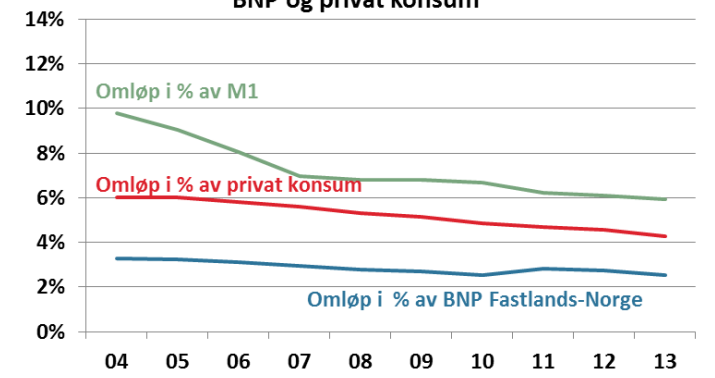
De sesongmessige svingningene gjennom året er i hovedsak de samme fra år til år. Det er en normal topp i mengden sedler og mynter i omløp ved juletider, og i 2013 var toppen om lag 54,5 milliarder kroner. Det laveste punktet i 2013 var i april, med noe under 48 milliarder kroner, jf. figur 2. Ellers er det typiske mønsteret mindre topper ved påsketider og om sommeren. 2013 skiller seg her ikke vesentlig ut i forhold til de to foregående årene. Visse forskjeller antas å ha sammenheng med at det i 2011 var varsel om bankstreik og i 2012 var vokterstreik, noe som medførte økt etterspørsel etter kontanter.

Gjennomsnittstallene for omløpet av henholdsvis sedler og mynter er noe lavere for 2013 enn for 2012, jf. figur 3. Dersom det korrigeres for at eldre utgaver er tatt ut av statistikken, jf. omtalen over, har det vært en liten økning i myntomløpet i forhold til 2012. Denne økningen gjelder alle valører. Valørsammensetningen av sedler i omløp har endret seg noe i 2013. Andelen av 1000-kronesedler reduseres fortsatt, mens andelen av 500- og 50-kronesedler øker. For de øvrige seddelvalørene er andelen omtrent uendret i forhold til foregående år.

Selv om den nominelle verdien av kontanter i omløp har endret seg lite de siste årene, reduserer sedler og mynter reelt sett sin betydning som betalingsmiddel. Kontantenes andel av verdien av betalingsmidler disponert av publikum (M1) er redusert fra om lag 10 prosent i 2004 til 6 prosent i 2013, jf. figur 4. Målt i forhold til BNP fastlands-Norge og privat konsum, viser kontanter i omløp også en nedgang over en årrekke. Disse forholdstallene utgjør henholdsvis om lag 2 og 4 prosent i 2013.

Figur 4: Kontanter i omløp, målt i forhold til M1, BNP og privat konsum

4. Kvalitet på sedler i omløp

For at sedler skal fungere effektivt som betalingsmiddel, må Norges Bank legge til rette for at kvaliteten på sedler i omløp opprettholdes på et tilfredsstillende nivå. Er sedlene for slitte, vil publikum ha vansker med å gjenkjenne sikkerhetselementene og det vil være vanskelig å håndtere sedlene maskinelt.

Norges Bank definerer hva som er tilfredsstillende kvalitet, og legger til rette for at bankene som har ansvaret for kvalitets-sortering av sedler, sorterer ut slitte sedler og leverer disse til Norges Bank. Videre kan Norges Bank gjøre endringer i de tekniske spesifikasjonene for å gjøre sedlene mer robuste for slitasje i omløp. Slike endringer kan ikke gjøres hyppig, og dette er derfor et langsiktig virkemiddel.

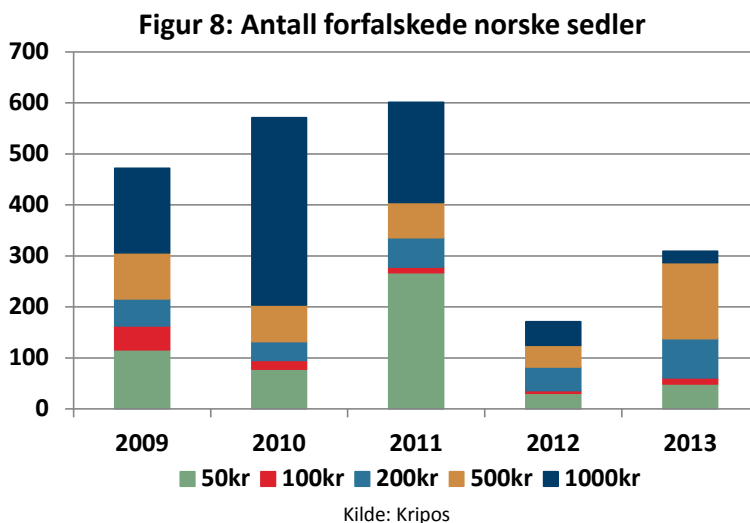
For å kartlegge utviklingen i kvaliteten på sedler i omløp, gjennomfører Norges Bank utvalgsundersøkelser av sedler i sirkulasjon. To ganger i året innhentes og analyseres utvalg fra fem regioner. I tillegg innhentes månedlig statistikk over antall sedler som er kvalitetssortert av tellesentraler på vegne av bankene. Samlet gir dette et godt grunnlag for å vurdere hvordan kvaliteten utvikler seg totalt sett og fordelt på regionene.

Norges Bank har foretatt slike undersøkelser siden 2009. Vurderingen har vært at kvaliteten på sedler i sirkulasjon gjennomgående har vært god for alle valører. Det er små variasjoner over tid og mellom regioner. Vi ser imidlertid at det er en klar nedadgående trend i hyppigheten av kvalitetssorteringen hos tellesentralene. Dette vil på sikt kunne medføre at kvaliteten på sedler i sirkulasjon, blir redusert.

Fra og med 2013 har Norges Bank definert to mål for tilfredsstillende kvalitet på sedler i sirkulasjon. Det ene er en kvalitetsindeks der kvaliteten på sedlene som blir kontrollert, bør ligge innenfor definerte verdier. Det andre målet er kalt andel «superunfit» og sier noe om hvor stor den maksimale andelen av sedler med så dårlig kvalitet at de ikke fungerer hensiktsmessig i sirkulasjon, bør være. Konklusjonen er så langt at seddelkvaliteten ligger innenfor det akseptable, men at utviklingen bør følges nøye.

5. Falske sedler

Omfanget av falske sedler har vært lavt siden seddelrekken ble oppgradert sikkerhetsmessig på begynnelsen av 2000-tallet. Omfanget er også lavt i Norge sammenlignet med andre land. I 2013 ble det registrert 309¹ falske sedler mot om lag 170 i 2012, jf. figur 8. Dette utgjør om lag to² falske sedler pr. millioner sedler i omløp, mens tilsvarende tall for eurolandene samlet er 45³. Informasjon fra Kripos tilsier at kvaliteten på forfalskningene i hovedsak er svært dårlig, og at de bør være lette å oppdage i sirkulasjon.

6. Innskudd og uttak i Norges Bank

Norges Bank har en grossistrolle i kontantforsyningen, og er derfor ikke delaktig i den løpende sirkulasjonen av kontanter. Bankene gjør innskudd og uttak i Norges Bank når de har overskudds- eller underskuddslikviditet, når de vil levere inn slitte/defekte sedler og mynter eller i forbindelse med tilbaketrekking av seddel- og myntutgaver.

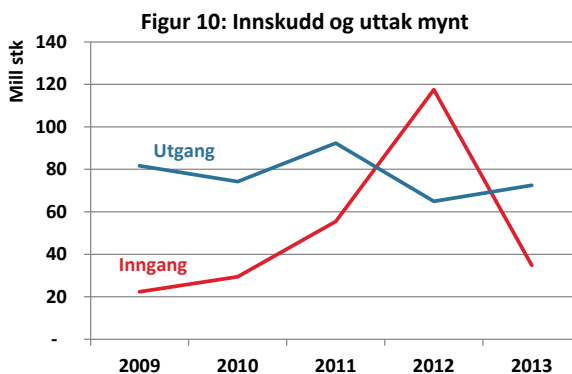
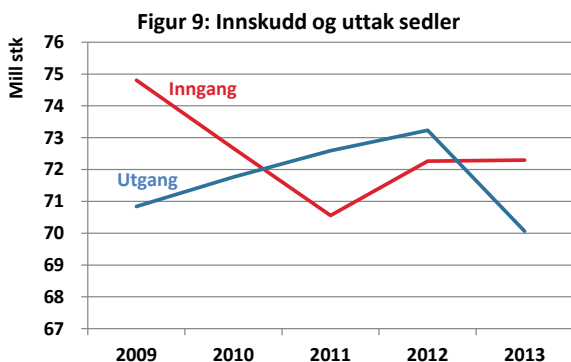
Totalt sett ble det gjennomført noen flere seddeltransaksjoner i 2013 enn i 2012, mens det totale antall sedler som går ut og inn av sentralbankdepotene, er redusert. Totalt sett har det vært netto inngang av sedler i 2013, jf. figur 9. Dette gjelder alle valører bortsett fra 500-kroneseddelen som har hatt netto utgang.

Antall mynttransaksjoner har hatt en nedgang i 2013 i forhold til 2012. Dette skyldes hovedsakelig at det i 2012 var mange transaksjoner som følge av at 50-øremynten opphørte å være tvungent betalingsmiddel 1. mai dette året. I 2013 har det samlet sett vært en netto utgang av mynter, jf. figur 10. Dette gjelder samtlige myntvalører.

¹ Tallene viser kun beslag gjort i Norge. Tallene vil normalt oppjusteres etter hvert som saker fra lokale politikamre kommer inn til Kripos.

² 309 forfalskede sedler over et gjennomsnittlig seddelomløp på 125,6 millioner stk.

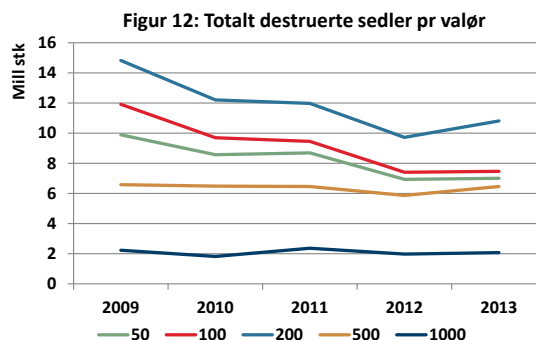
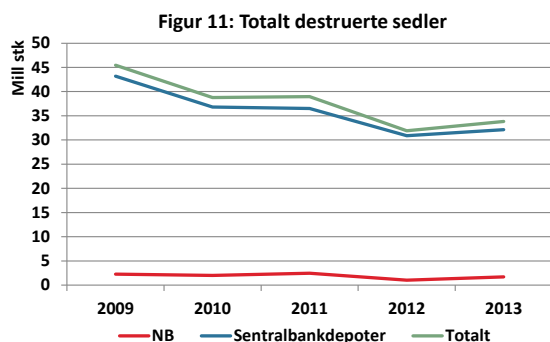
³ For eurolandene var det i 2013 om lag 670 000 stk. falske sedler og ca. 15 000 millioner stk. sedler i omløp. Kilde: ECB, press release 13. January 2014.

7. Destruksjon av sedler og mynter

I 2013 ble det destruert om lag 34 millioner stk. sedler, tilsvarende 8,6 milliarder kroner. Av disse ble om lag 32 millioner stk., eller 94 % av seddeldestruksjonen, utført maskinelt ved sentralbankdepotene. De øvrige 6 % ble destruert manuelt eller maskinelt i Norges Bank. NOKAS' andel av destruksjon ved sentralbankdepotene, utgjorde om lag 52 %.

Destruksjon av mynter skjer hos Norges Bank. Det ble destruert i alt 29,4 millioner stk. 50-øremynter mynter i 2013.

8. Annen virksomhet

8.1 Minnemynter

I 2013 ga Norges Bank ut en 10-krone sirkulasjonsmynt med spesialpreg i anledning 100-årsjubileet for allmenn stemmerett. Jubileumsmotivet som ble valgt etter en kunstnerkonkurranse, er utformet av illustratør og avistegner Siri Dokken. Kongeportrettet er utformet av formgiver Ingrid Austlid Rise ved Det Norske Myntverket.

Det tilligger Kongen å beslutte utgivelse av jubileums- og minnemynter etter sentralbankloven § 16. Denne kompetansen var i perioden 1994 – 2011 delegert til Norges Bank. 27. mai 2011 besluttet Kongen i statsråd at myndighet til å beslutte slike utgivelser legges til Finansdepartementet. I 2013 besluttet departementet at det skulle utgis en minnemynt i edelt metall i forbindelse med Grunnlovsjubileet i 2014. Forarbeidet til utgivelse av denne sølvmynten samt en 20-krone sirkulasjonsmynt med spesialpreg i forbindelse med samme jubileum, har pågått i 2013. Det er bl.a. gjennomført en kunstnerkonkurranse om utforming av jubileumsmotivet. Konkurransen ble vunnet av maler og tegner Esther Maria Bjørneboe.

8.2 Ny seddelserie

Norske sedler skal fungere effektivt som betalingsmiddel, og publikum skal ha tillit til at sedlene er ekte. Sannsynligheten for at norske sedler blir forfalsket, kan reduseres ved å sørge for at sikkerhetsnivået i sedlene ikke er dårligere enn i andre, sammenlignbare land. Flere sentralbanker, slik som Sveriges Riksbank, Danmarks Nationalbank, Bank of England og Den europeiske sentralbanken har, eller er i ferd med å utgi nye seddelsier med bedret sikkerhet. Det krever at sikkerhetsnivået i norske sedler høynes, slik at sedlene også i fremtiden skal være like vanskelige å forfalske som andre lands sedler. I 2012 startet derfor Norges Bank arbeidet med å utvikle en ny seddelserie. Serien blir den åttende etter at de første kronesedlene ble utgitt i 1875.

I 2013 er det besluttet at motivene på de nye sedlene, som fortsatt skal produseres av bomullspapir, skal ha «Havet» som tema. Det er utlyst en konkurranse om utformingen av motivene. Videre er det besluttet at valørsammensetning, hovedfarger og målform skal videreføres fra gjeldende seddelutgave. Formatet vil imidlertid bli endret ved at alle valører får samme høyde. Bredden vil variere som i dag. Arbeidet med å velge nye og bedre sikkerhetslementer er påbegynt i 2013.

Flere sentralbanker, seddeltrykkerier, produsenter av sikkerhetslementer og interessegrupper innenlands, er kontaktet i forbindelse med arbeidet.